

Araştırma

**SOSYAL HİZMET
ÖĞRENCİLERİNİN
SOSYAL HİZMET
UYGULAMASI
DERSLERİ
KAPSAMINDA
UYGULAMA
YÜRÜTECEKLERİ
KURUMLARI TERCİH
ETME SÜREÇLERİ**

**The Process of
Organisation Selection
by Social Work Students
within the Scope of Social
Work Practice Courses**

Ercüment ERBAY*
İlkay Başak ADIGÜZEL**
Sinan AKÇAY**

* Yrd. Doç Dr., Hacettepe Üniversitesi, İİBF,
Sosyal Hizmet Bölümü
** Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, İİBF,
Sosyal Hizmet Bölümü

ÖZET

Sosyal hizmet eğitimi, en basit şekliyle öğrencilere sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer üçlemesinin öğretildiği, etik ilke ve

sorumlulukların aktarıldığı bir farkındalık kazandırma süreci olarak tanımlanabilir.

Bu süreçte kazanılan bilginin uygulamaya aktarılması ise temel bir zorunluluktur. Eğitim sürecinde bu aktarım süreci uygulama dersleriyle mümkün olabilmektedir. Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümünde Sosyal Hizmet Uygulamaları dersine geçmeden önce öğrencilere hangi kurumda uygulama yapmak istedikleri sorulmaktadır.

Araştırmada öğrencilerin kurum tercih süreçleri, ilgili değişkenler çerçevesinde irdelenmiştir. Araştırma nicel araştırma yöntemiyle yürütülmüş, bu kapsamda Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F Sosyal Hizmet Bölümü 3. sınıfta eğitim gören 117 öğrencinin uygulama yapacakları kurumu tercih etme süreci hakkında görüşü alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir kısmının kendilerini uygulama yapmaya hazır hissetmemesi ve uygulama öncesi çeşitli endişeler taşıması elde edilen sonuçlardandır.

Anahtar Sözcükler: *Sosyal hizmet, sosyal hizmet öğrencisi, sosyal hizmet uygulaması*

ABSTRACT

Social work education can simply be defined as a process of awareness-raising including teaching knowledge, skills and value bases of social work and transferring ethical principles and responsibilities to the students.

Transferring the knowledge gained in the process into practice is a basic requirement. The process of transferring could be done by practice courses. In Hacettepe University F.E.A.S. Department of Social Work, at the beginning of the course, students are asked to choose the organization for the course of Social Work Practices.

In this study, the students' organization selection process within the framework of the related variables is investigated. The study had been carried out with quantitative research methods and opinions of 117 stu-

dents who study in 3th class of Social Work Department, FEAS, Hacettepe University have taken about the process of organization selection. Feeling unready to make practice and having various concerns before practice are some results of the study.

Key Words: *Social work, social work student, social work practice*

GİRİŞ

Sosyal hizmet eğitimi bir bilim, bir sanat biçimi ve bir tutkudur¹.

Sosyal hizmet eğitimi, 4 yıllık lisans programıyla öğrenim gören öğrencilerin birey, aile, grup ve topluma yönelik yardım hizmetlerinde ve iletişimlerinde etkili profesyoneller olmasını hedefler (Mavili Aktaş, 2011: 73).

Diğer bir tanıma göre sosyal hizmet eğitimi, kuram uygulama bütünlüğü çerçevesinde sosyal hizmetin temel bilgi, beceri ve değerlerinin, eğitime katılan taraflar arasındaki karşılıklı iletişim ve etkileşim yoluyla ele alındığı ve geliştirildiği aktif bir süreçtir. Bilginin araştırılması, üretilmesi, geliştirilmesi, paylaşılması ve uygulamaya aktarılması boyutlarında aktif katılım gösteren -başta öğrenci ve eğitimci olmak üzere- taraflar karşılıklı öğrenme, gelişme ve değişme yaratma misyonu üstlenerek etkin iletişim becerilerini demokratik etkileşim ortamında belirli değerler çerçevesinde kullanmaktadırlar (Çelik, 2011: 220).

Sosyal hizmet eğitimi teorik ve uygulamalı derslerden oluşmakta ve söz konusu dersler birbirini tamamlayıcı bir

nitelik taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında öğrenilen teorilerin sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarında uygulamaya aktarılmasını sağlayan sosyal hizmet uygulamalarına yönelik dersler büyük önem taşımaktadır (Akçay, 2012: 198). Demiröz de (2005:134) sosyal hizmet eğitimindeki uygulamalı dersleri “öğrencilerin bir eğitsel yöneticinin yönlendirmesiyle sosyal hizmet kurum, kuruluş ve ortamlarında, müracaatçı sistemi ile çalıştıkları, eğitim sürecinde elde ettikleri kuramsal bilgi ve becerilerini hayata geçirdikleri süreç” olarak tanımlamakta ve bu derslerin Sosyal Hizmet Akademisi’nden bu yana müfredatın üçte birini oluşturduğunu ifade etmektedir.

Uygulama dersleri kapsamında öğrencilerden uygulamaya katıldıkları toplumun değerlerini kavramaları, sosyo-kültürel sistemlerini tanımlaları, ekonomik kaynaklarını belirlemeleri, kurum içi görev ve yetki dağılımlarını öğrenmeleri, sosyal hizmet uzmanlarının rolünü gözlemlemeleri ve uygulamaları beklenmektedir. Kendini tanıma, mesleki kimlik kazanma ve geliştirme yönünde önemli katkılar sağlayan alan uygulaması dersleri, sosyal hizmet uzmanı adaylarını meslek yaşamına hazırlamaktadır (Çelik, 2011: 220). Duyan’a göre ise sosyal hizmette alan uygulaması çerçevesinde öğrenciler bireylerle, ailelerle, gruplarla, örgütlerle ve toplumla sosyal hizmet yapabilme deneyimi edinir. Bu yolla öğrenciler psiko-sosyal, politik, kültürel ve ekonomik sitemlerin insanların yaşamları üzerindeki etkisini anlama ve değerlendirme becerisi kazanır. Sınıf ortamında öğrendiği kuramsal bilgileri uygulamaya aktarabilir. Alan uygulaması ile öğrenciler gerçek yaşama hazırlanır ve

1 East ve Chambers, 2007; Aktaran: Çelik 2011: 220.

bağımsız sosyal hizmet uygulaması yapabilmeye yeterliliğine erişirler (2010: 55).

Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü'nde alan uygulaması, SHO 417 – SHO 418 Sosyal Hizmet Uygulaması 1-2 dersleriyle gerçekleştirilmekte ve bu süreç iki aşamayı kapsamaktadır. İlk aşama öğrencilerin tercihleri doğrultusunda ilgili kurum ve kuruluşlara yerleştirilmeleri, ikinci aşama ise bu kurum ve kuruluşlarda öğrencilerin eğitsel ve kurum danışmanlarının yönlendirmeleriyle uygulamalarını gerçekleştirmeleridir. Sosyal hizmet uygulaması derslerinin işlevselliği açısından bu iki aşamanın oldukça kapsamlı ve dikkatli bir biçimde şekillendirilmesi ve yürütülmesi gerekmektedir (Erbay ve Sevin, 2011: 144). Bu bağlamda Karataş, Demiröz ve İcağasıoğlu Çoban'ın Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma çalışmaları kapsamında 97 sosyal hizmet uzmanıyla gerçekleştirdikleri çalışmada önemli fikirler verilmektedir. Buna göre sosyal hizmet uzmanları; öğrencilerin uygulamaya başlamadan önce hazırlık yapmaları, uygulamalı derslerde öğrencilerin yetki ve sorumluluklarının artırılması, öğrencilerin öğretim elemanlarının ya da deneyimli sosyal hizmet uzmanlarının yaptıkları çalışmaları izlemesi önerisinde bulunmuşlardır. Bununla birlikte uygulamalar sırasında eğitsel yönetici, kurum danışmanı ve öğrenci arasındaki bilgi alışverişinin sürekli kılınması ve okulda verilen bilgilerin alanın gereksinimlerine uygun olması önerilmiştir (2002: 77).

Bu çerçevede alan uygulamasının etkililiği açısından ilk aşama olan öğrencilerin uygulama yapacakları alanı seçmeleri üzerinde özellikle durmak gereklidir. Bu araştırma böyle bir gereklilikten doğmuştur.

PROBLEM

Sosyal hizmet, uygulamalı bir bilim ve meslektir. Eğitim sürecinde elde edilen tüm bilgiler, beceriler ve değerler, müracaatçının refahı temelinde uygulama sürecinde kendini gösterir.

Uygulama becerisinin kazanılması, sadece mesleki yaşama bırakılamaz. Bu nedenle sosyal hizmet eğitiminin temel amaçlarından biri öğrencilere mezun olmadan uygulama becerisini kazandırma ve teori-pratik ilişkisini kurabilmelerine yardımcı olmaktır.

Öğrencilerin profesyonel eğitiminin bir parçası olarak, müracaatçılarla doğrudan uygulamalarında sınıf ortamında öğrendikleri bilgileri ve becerileri kullanmaları gerekir (Duyan, 2010: 55).

Sosyal hizmet eğitiminde uygulama becerisi, Sosyal Hizmet Kuramı ve Alan Uygulaması gibi derslerde kazanılabilir. Bunun yanı sıra Sosyal Hizmet Ortamlarında Uygulama dersi kapsamında uygulama becerileri tam olarak pekişir.

Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümünde SHO 417 Sosyal Hizmet Uygulamaları I dersine başlamadan önce 3. Sınıfta iken öğrencilere hangi kurumda uygulama yapmak istedikleri sorulmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin bu kurumları tercih ederken, nelere dikkat ettikleri ve nasıl tercih yaptıklarına ilişkin bilimsel bir veri bulunmamaktadır.

Bu çerçevede araştırmanın problemini, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 3. sınıf öğrencilerinin SHO417 Uygulama I dersi kapsamında uygulama yürütecekleri kurumları tercih etme süreçlerinin incelenmesine yönelik gereksinim oluşturmaktadır.

AMAÇ

Bu araştırmanın genel amacı, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 3. sınıf öğrencilerinin SHO417 Uygulama I dersi kapsamında dördüncü sınıfın güz döneminde uygulama yürütecekleri kurumları tercih etme süreçlerini ilgili değişkenler çerçevesinde ortaya koymak ve sosyal hizmet literatürüne bu konu bağlamında yeni bir bilgi kazandırmaktır.

Araştırmanın işlevsel alt amaçları ise soru cümleleriyle ifade edilmiştir:

1. Öğrenciler kendilerini uygulama yapmaya hazır hissetmekte midir?
2. Öğrencilerin sosyal hizmetin bilgi temelini uygulamaya aktarabilmeleri konusundaki düşünceleri nelerdir?
3. Öğrencilerin bilgi temeli ile ilgili kendilerini yetersiz gördükleri noktalar nelerdir?
4. Öğrencilerin sosyal hizmet beceri repertuarını uygulamaya aktarabilmeleri konusundaki düşünceleri nelerdir?
5. Öğrencilerin beceri repertuarları ile ilgili kendilerini yetersiz gördükleri konular nelerdir?
6. Öğrencilerin sosyal hizmetin mesleki değerlerini uygulamaya aktarabilmeleri konusundaki düşünceleri nelerdir?
7. Öğrencilerin sosyal hizmetin mesleki değerleri ile ilgili kendilerini yetersiz gördükleri noktalar nelerdir?
8. Öğrencilerin uygulama sürecine ilişkin endişeleri ne durumdadır?

YÖNTEM

Araştırma, nicel araştırma metoduyla gerçekleştirilmiştir. Bu metod çerçevesinde araştırmacılar tarafından görüşme formu hazırlanmıştır.

Veriler, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 117 üçüncü sınıf öğrencisi ile yüz yüze görüşülerek elde edilmiştir.

Elde edilen veriler SPSS 15.0 paket programıyla analiz edilmiş; veriler sayı ve yüzde olarak ifade edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine bakıldığında yaş ortalamalarının 22.7 olduğu görülmüştür. Cinsiyetlerine göre dağılıma bakıldığında ise öğrencilerin %42.7'sinin kadın, %57.3'ünün erkek olduğu görülmüştür.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 3. Sınıf öğrencilerinin %88'i devam etmekte oldukları bu bölümde isteyerek bulduklarını ifade etmiştir. İsteksiz olarak bölüme devam edenlerin oranı ise %12'dir. Son dönemlerde Türkiye'deki sosyal hizmet bölümlerinin sayısında ve kamu kurum/kuruluşlarına alınan meslek elemanı sayısında ciddi bir artış gözlenmektedir. Çalışma alanlarının çeşitli ve iş bulma olanağının nispeten daha kolay olmasının sosyal hizmet disiplinine olan ilgiyi artırdığı düşünülmektedir. İstekli olarak bölüme devam edenlerin oranı yüksek olsa da isteksizce devam edenlerin oranlarının fazlalığı da düşündürücüdür. Bu grubun bir yıl sonra alanda mesleki uygulamalar gerçekleştirmeye başlayacak üçüncü sınıf öğrencileri olduğu göz önünde bulundurulursa, mesleki müdahalelerin

niteliği ile ilgili endişelerinin olması doğaldır. İstekliliğin motivasyonu, motivasyonun da verimliliği etkilediği düşünülse bireysel (öğrencinin kendisi) ve toplumsal yarar için birtakım çalışmaların yapılması önemli bir gerekliliktir.

Öğrencilerin uygulama alanı tercihlerine ilişkin elde edilen bilgilere göre öğrencilerin tercihlerindeki yoğunluk, %26.5'lik bir oranla tıbbi sosyal hizmet alanındadır. Tıbbi sosyal hizmet alanını, çocuk refahı (%13), Adalet Bakanlığı (%13), psikiyatrik sosyal hizmet (%9.4), yoksulluk ve sosyal yardım alanı (%6), Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü (%5.5), yaşlılık refahı (% 4.7), sivil toplum örgütleri (%4.1), gençlik refahı (%3.5), suçluluk ve ıslah hizmetleri (%3.5), özürülük alanı (%3), okul sosyal hizmeti (%1.5) ve son olarak diğer seçeneği (%6.3) içerisinde öğrencilerin belirttikleri aile danışmanlığı, endüstriyel sosyal hizmet, sığınmacılık ve göçmenlik alanı, kadın refahı, emniyet müdürlüğü, rehberlik ve araştırma merkezi takip etmektedir.

Müdahaleye gereksinim duyan tüm bireylerin psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik sorunlarının çözümünün sağlanması ve bu hizmetlerin geliştirilip yaygınlaştırılması toplum için önemli bir gereksinim haline gelmiştir. Sağlığın sosyalleştirilmesi amacıyla yapılan bazı girişimlerin sosyal hizmetin etkinlik alanını genişletmekte olduğu görülmektedir. Şubat 2011 tarihinde yürürlüğe giren Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulama Yönergesi ile ikinci ve üçüncü basamak sağlık kurum ve kuruluşlarında tıbbi sosyal hizmet uygulamaları yaygınlaşmaya başlamıştır. Bunun, öğrencilerin sağlık alanını tercih etmelerinde önemli bir unsur olduğu düşünülmektedir.

Mesleki sınırların ve sorumlulukların yasal olarak belirlenmiş olması, meslek elemanına gereksinim duyduğu müdahale özgürlüğünü vermiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%65), bu tablonun kendilerinin mezun olduktan sonra çalışmak istedikleri alanları yansıttığını belirtmiştir. Ağırlıklı ikinci tercih nedeni ise %13'lük bir yüzde ile uygulama yapmayı tercih ettikleri bu alanlara ilişkin seçmeli dersler almış olmalarıdır. Seçmeli dersler bireylerin ilgi ve becerileri, kendilerini özellikle geliştirmek istedikleri konularda aldıkları dersleri kapsamaktadır. Lisans eğitimi boyunca alınması gereken zorunlu derslerin yanı sıra seçmeli derslerin de verilmesinin öğrencilerin gelecekte çalışacakları alanlarda derinlemesine bilgi sahibi olmasına ve uzmanlaşmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Öğrencilerin (%6.5) bir diğer tercih nedeni ise belirtilen alanla ilgili bir uygulamalı araştırma yapmış olmalarıdır. Uygulamalı araştırma, bir öğretim elemanı öncülüğünde üçüncü sınıfa geçmiş öğrenci grupları tarafından sosyal hizmete ilişkin seçilen bir konuda araştırılan, hazırlanan ve uygulanan, bir yıllık dönemi kapsayan bir çalışmadır. Erbay ve Sevin tarafından yapılan bir araştırmada (2013: 37) öğrenciler bazı derslerin içeriklerini yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir. Seçmeli dersler ve uygulamalı araştırma olarak belirtilen tercih nedenlerinin düşük yüzdelere sahip olması, bu etkenlerin uygulama alanı tercihinde belirleyici olmadığını göstermektedir. Bu da ders ve araştırma konularının seçiminin sağlıklı yapılmıyor olabileceğini düşündürmektedir.

Diğer tercih nedenleri arasında ise çalışma koşullarının daha rahat olması,

öğretim elemanlarının önerileri, bilgi ve deneyim kazanma arzusu, daha fazla çalışılmasına gereksinim duyulan bir alan olması ve ulaşım gibi konular yer almaktadır.

Öğrencilerin kendilerini alan uygulaması yapmaya hazır hissetme durumlarına bakıldığında, öğrencilerin %61.5' inin kendilerini buna hazır hissetmedikleri, %38.5'inin ise hazır hissettiği görülmektedir. Teorik eğitimin büyük kısmını geride bıraktıkları ve kendilerinden öğrendiklerini pratiğe aktarmaları beklenen bu evrede, öğrencilerin büyük bir kısmının endişe duyması düşündürücüdür. Öğrenciler uygulama yapmaya hazır hissedip hissetmeme durumlarının nedenlerini aşağıdaki tabloda açıklamışlardır:

Bu açıklamalara göre kendilerini uygulama yapmaya hazır hisseden öğrencilerin büyük kısmı, başarılı alan uygulamaları için gerekli bilgi, beceri, duyarlılık ve yetkinliğe sahip olduklarını düşünmektedir. Bu ifadeler, öğrencilerin öğrenim sürecinde aktif birer katılımcı olduklarını göstermektedir. Sosyal hizmet bölümüne giriş ile başlayan sürecin, bu öğrenciler için

verimli geçtiği düşünülmektedir. Bununla birlikte aynı şeyi araştırmaya katılan öğrencilerin tamamı için söyleyebilmek mümkün değildir. Eğitim, içinde değiştirici ve dönüştürücü unsurları da barındırmaktadır ve bu, öğrenme sürecinin bir parçasıdır. Olumlu gelişim sağlanabilmesi ise bu süreçten en yüksek düzeyde yararlanılmasına bağlıdır. Öğrencilerin yanıtları arasındaki ayrışmanın, aslında değişimi yönetmelerindeki farklılıktan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Öğrenciler kendilerini uygulamaya hazır hissetmemelerinin nedenlerini şu şekilde açıklamışlardır:

Öğrencilerin kendilerini uygulamaya hazır hissetmemelerinde rol oynayan başlıca neden, teorinin uygulamaya bütünleştirilerek sunulmaması ve daha çok bilgi aktarımı şeklinde derslerin işlenmesidir. Bu durum bilgilerin soyut kalmasına, içselleştirilememesine ve sonraki aşamalarda da uygulanmasına neden olabilir. Öğrencilerin uygulama yapmaya hazır hissetmemelerinde rol oynayan bir diğer neden de sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temeline ilişkin eksiklikleri olduğunu

Çizelge 1. Öğrencilerin Uygulama Yapmaya Hazır Hissettiklerini Nasıl Anladıklarına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin Uygulama Yapmaya Hazır Olduklarını Nasıl Anladıkları	S	%
Edindiğim bilgi ve becerileri uygulamaya aktarabileceğimi düşünüyorum	16	48.5
Donanımlı ve yetkin olduğumu düşünüyorum	10	30.2
Diğer	7	21.3
Toplam	33	100

Çizelge 2. Öğrencilerin Kendilerini Uygulama Yapmaya Hazır Hissetmemelerinin Nedenlerine İlişkin Bulgular

Uygulama Yapmaya Hazır Hissetmeme Nedenleri	S	%
Derslerimiz tamamen teori odaklı. Hiç uygulamaya yönelik örnekler görmüyoruz. Teorik dersler çok yüzeysel kalıyor. Eğitim tamamen ezberci	21	55
Bilgi, beceri ve değer temelinde çok fazla eksiğim olduğumu düşünüyorum. Bu eksiklikleri tamamlamadan alana çıkmak müracaatçılara zarar verecektir	17	45
Toplam	38	100

düşünceleri ve kendilerini yetersiz hissetmeleridir. Öğrenciler, bu eksiklikleri tamamlamadan alana çıkmaları durumunda müracaatçılara zarar verebileceklerini ifade etmektedir. Barlow ve Hall (2007:404)'in sosyal hizmet öğrencileri ve kurum danışmanlarının uygulama sürecindeki duygusal deneyimlerine ilişkin yaptığı araştırmada elde edilen bulgular öğrencilerin bu düşünce ve endişelerini destekler niteliktedir. Araştırmada öğrencilerin kendi yeterlilikleri konusunda endişe duymaları, uygulama süreçlerindeki bir gerginlik kaynağı olarak tanımlanmaktadır. Öğrenciler, yapabilecekleri hataların müracaatçıyı olumsuz etkileyebileceği ve böylelikle uygulama süreçlerini başarılı bir şekilde tamamlayamayabilecekleri konularında endişe duyduklarını ifade etmektedir.

Araştırmaya katılan 117 öğrencinin %55.5'i (65 kişi) sosyal hizmetin bilgi temelini uygulamaya aktarabileceğini düşünürken %44.5'i (52 kişi) sosyal hizmetin bilgi temelini uygulamaya aktaramayacağını düşünmektedir. Sosyal hizmetin bilgi temelini uygulamaya aktaramayacağını düşünenlerin

kendilerini yetersiz hissettikleri konular ise şu şekildedir: Uygulama yöntemleri (%31.6), kuramsal yaklaşımlar (%24.5), kişilerarası dinamik, grup dinamiği, örgütsel dinamik (14.4), toplumsal yapı ve kurumlar (%11.5), planlı değişim süreci (%7.2), insan gelişimi (%5.75), etik ve değerler (%5.05). Öğrencilerin daha çok uygulama yöntemlerinde kendilerini yetersiz hissetmeleri, öğrencilerin kendilerini uygulama yapmaya hazır hissedip hissetmediklerine ilişkin ifadeleriyle uyumlu görünmektedir. Öğrencilerin kendilerini uygulama yöntemleri konusunda yetersiz hissettikleri için uygulama yapmaya da hazır hissetmedikleri düşünülmektedir.

Uygulama yöntemleri birey, aile, grup ve toplum düzeylerinde yapılan arabuluculuk, savunuculuk, bakım yönetimi, danışmanlık, krize müdahale, görev odaklı uygulama gibi yöntemleri içermektedir (Thompson, 2009: 78). Thompson'ın ifade ettiği bu yöntemler sosyal hizmet lisans eğitimi almış her meslek elemanının biliyor ve etkin biçimde kullanıyor olması gereken uygulama yöntemleridir. Bu sonucun öğrencilerin söz konusu teorik bilgileri

içselleştiremediğinin ya da sahip olduğu bilgiler ile uygulamayı bütünleştiremeyeceği endişesi taşıdığına bir göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Thompson (2002)'a göre öğrenme, hazırlık gerektiren bir süreçtir. Bu süreç "düşünme, hissetme ve yapma"yı içermektedir. Bu üç bağlam öğrenciyi derinlemesine düşünmeye yönlendirirken yaptıklarının ya da yapmadıklarının kendilerini nasıl hissettirdiği; ne yaptıkları ve nasıl yaptıklarına ilişkin farkındalık oluşturmalarını da sağlamaktadır.

Beceri, bireyin belirli bir eylemi gerçekleştirme kapasitesidir ve geliştirilmesi mümkündür. Sosyal hizmetin sacayaklarından biri olan beceri, sosyal hizmet uygulamasının temel bir ögesidir. Öğrencilerin %59.8'i sosyal hizmet beceri repertuarını uygulamaya aktarabileceğini düşünürken, %40.2'si uygulamaya aktaramayacağını düşünmektedir. Sosyal hizmet beceri repertuarını uygulamaya aktaramayacağını düşünen öğrenciler kendilerini en çok problem çözme becerisi (%14.5) ve raporlama becerisi (%14.5) konularında yetersiz görmektedir.

Sosyal hizmet sosyal adalet ve insan hakları değerleri üzerine inşa edilmiştir. Sosyal hizmet uzmanları yaptıkları her mesleki çalışmanın insan hakları ve sosyal adalet değerlerine uygunluğunu gözetirler. Bu değerler mesleğin uygulanmasında vazgeçilemez değerler olduğundan sosyal hizmet eğitimi ile içselleştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Öğrencilerin %78.7'si sosyal hizmetin mesleki değerlerini uygulamaya aktarabileceğini düşünürken %21.4'ü uygulamaya aktaramayacağını düşünmektedir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun mesleki değerleri uygulamaya

aktarabileceğini düşünmesi memnuniyet vericidir. Sosyal hizmetin mesleki değerlerini uygulamaya aktaramayacağını düşünen öğrencilerin kendilerini yetersiz gördükleri konular ise adil olmayan politika ve uygulamalarla mücadele (%47) ve kişinin kendi kaderini tayin hakkı (%37)'dir. Türkiye'de dikey hiyerarşi kamusal alanda ağırlıklı olarak kendini göstermektedir. Bu durum bir yandan sınıflar arası farkı artırırken bir yandan da sınıflar arası bağımlılığı artırmaktadır. Görülen tablo, henüz iş yaşamına atılmamış olan öğrencilerin kendilerini böyle kökleşmiş bir sistem içinde zayıf hissettikleridir.

Öğrencilere uygulama öncesi endişeli olma durumları sorulmuş ve öğrencilerin %81.2'si endişeli olduğunu ifade ederken %18.8'i ise endişeli olmadığını ifade etmektedir. Öğrencilerin endişeli olduğu konular ise sırasıyla: ulaşım (%21.4), kurum danışmanı ile ilişki (%14.6), kuruluştaki meslek elemanları tarafından kabul görmeme (%12.3), eğitsel danışman ile ilişki (%11.4), mesleki çalışma yapmaya izin verilmemesi (%10), kılık-kıyafet (%9), fiziki ortam-çalışma odası (%7.3), fiziki ortam-görüşme odası (%5.8), çalışma saatleri (%4.4), öğle yemeği (%2.6) olarak ifade edilmiştir. Diğer seçeneğinde ise (%1.2) bürokrasi, katı mevzuatların varlığı, mesleki bilgi ve becerimin kısıtlı olması, bildiklerimi pratiğe dökeme endişesi endişeleri yer almaktadır. Öğrencilerin uygulama sürecine ilişkin çok fazla soru işareti ve belirsizliğe sahip olması (hangi kurumda uygulama yapacağı, kurum ve eğitsel danışmanının kim olacağı, teorik bilgilerini uygulamaya aktarıp aktaramayacağı gibi) nedeniyle endişeli olmalarının sürecin doğal bir sonucu olarak düşünülebilir.

Ancak kurum veya mesleki çalışmalara ilişkin endişelerin daha fazla olacağı düşünüldüğünde en fazla endişe duyulan konunun ulaşım olması araştırmacılar tarafından beklenmeyen bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Ancak Gelman ve Baum (2010:432)'ün sosyal hizmet öğrencilerinin uygulama öncesi endişelerini saptamak amacıyla yaptığı araştırma, bu bulguyu destekler niteliktedir. Araştırmanın uygulama yapılacak kurumla ilgili endişeler kısmında öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun kurumun yeri ve kuruma ulaşılabilirlik gibi lojistik konularda endişe duyduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilere uygulama yapacakları kurumda sosyal hizmet uzmanı olmasını önemseyip önemsemedikleri sorulmuş ve öğrencilerin %90.6'sının bunu önemsedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Uygulama sürecinde uygulama yapılan kurumda sosyal hizmet uzmanının olması öğrencilere rol model olabilecek meslek elemanı olabilmesi açısından önem taşımaktadır. Öğrencilerin de bu doğrultuda düşündükleri görülmektedir.

Sosyal hizmet uygulamasında süpervizyon, bireyin uygulama alanına ilişkin bilgi ve becerilerini geliştirmesini sağlayan, bireysel ve mesleki yeterlilik kazandıran bir unsurdur. Uygulama dersleri kapsamında öğrenciler eğitsel danışmanlarının ve kurum danışmanlarının süpervizyonları altında çalışmalarını gerçekleştirebilirler.

Eğitsel danışman, kurum danışmanı ve öğrencinin oluşturduğu çalışma ekibinin uygulama sürecinde öğrencinin pratikte kendisini geliştirebilmesinde önemli bir işlevi vardır. Uygulama yapan öğrencilerin en fazla iletişim ve etkileşim içinde olacağı söz konusu

danışmanlarla olan ilişkileri, hiç şüphesiz uygulama derslerinin verimliliğini etkileyecektir. Bu durumda karşılıklı beklentilerin belirlenerek bir harita çizilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Araştırmada yalnızca öğrencilerin danışmanlarına yönelik beklentilerine yer verilmiştir ancak danışmanların beklentilerinin de öğrenilmesi bu araştırmanın bir çıktısı olabilir.

Öğrencilerin bilgi ve becerilerinin yanı sıra alandaki öğrenim deneyimlerinin de değerlendirilmesinin büyük önemi vardır (Maxwell, 1999: 86). Bu deneyimleri etkileyecek olan kurumsal yapı ve akademik beklentilerin yanı sıra eğitsel danışmanlar ve kurum danışmanlarının işlevlerinin de değerlendirilmesi, uygulama sürecinin öğrenciye yarar sağlaması açısından gerekli görülmektedir. Çizelge 3'te öğrencilerin eğitsel danışmanlarından beklentilerine ilişkin bulgular verilmiştir:

Öğrencilerin %88.5'i beklendiği gibi eğitsel danışmanlarından uygulama yaptıkları alanda onlara rehberlik etmesini, onlarla ilgilenmesini, eksik oldukları konularda onlara yardımcı olmasını beklemektedir.

Öğrencilerin %37.3'ü de kurum danışmanlarından bildiklerini aktarabilmesini, beceri kazandırmasını ve yol göstermesini beklemektedir. Öğrencilerin bu beklentileri etkili ve verimli uygulama yapabilmek için gereklidir.

Uygulama yapılacak kurumun niteliği öğrencileri uygulama becerisi kazanabilme, çalışabileceği alanlarda fikir sahibi olma gibi birçok yönden etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında uygulama yapılacak kurumun belirlenmesi, bir karar verme sürecini gerektirmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin

Çizelge 3. Öğrencilerin Eğitsel Danışmanlarından Beklentilerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin Eğitsel Danışmandan Beklentileri	S	%
Uygulama yaptığım alanda bana rehberlik etmesi, benimle ilgilenmesi, eksik olduğum konularda bana yardımcı olması	76	88.5
Ulaşılabilir olması	4	4.6
Eğitsel danışmanımın kurum danışmanı ile ilişkimde yanımda olması	2	2.3
Diğer	4	4.6
Toplam	86	100

Çizelge 4. Öğrencilerin Kurum Danışmanlarından Beklentilerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin Kurum Danışmanından Beklentileri	S	%
Bildiklerini aktarabilmesi, beceri kazandırması, yol göstermesi	31	37.3
Uygulama yapmamda destekleyici, yapılan uygulamalarda deneyim edinmem için aktif olmama izin veren biri olması, beni geri plana atmaması	22	26.5
Anlayış, saygı, rol model olma	10	15.8
Kurumun işleyişi ve politikaları hakkında bilgilendirmesi	9	7.2
Diğer	11	13.2
Toplam	83	100

Çizelge 5. Öğrencilerin Uygulama Sürecine İlişkin Beklentilerine Dair Bulgular

Öğrencilerin Uygulama Sürecinden Beklentileri	S	%
Kuramsal bilgiyi uygulamaya aktararak kalıcılığını sağlamak ve kuramsal bilgi eksikliğimi giderip becerilerimi geliştirmesi	31	37
Mesleki yaşamıma hazırlayacak bilgi, davranış ve deneyimler kazandırması	24	28.4
Uygulama sürecinin beni yetkinleştirmesi	11	13
İlerde alanda çalıştığımızda bize ön hazırlık olması	10	12
Diğer	8	9.6
Toplam	84	100

karar verme süreçlerinde biriyle görüşme durumları sorulmuş ve öğrencilerin %71'inin biriyle görüştüğü, %29'unun da biriyle görüşmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin tercih öncesi görüştüğü kişiler ise 4. sınıfta olup uygulama dersini alan öğrenciler (%47), öğretim elemanları (%23), alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları (%19.7), alana ilişkin bilgisi olan bir yakını (%8.6)'dır. Tercih sürecinde olan öğrencilerin daha çok uygulama dersini alan öğrencilerle görüşmüş olmasının uygulama dersini alan öğrencilerin de aynı süreçten geçmiş olmalarından kaynaklı benzer deneyimlere sahip olmaları ve diğer seçeneklere göre daha kolay ulaşılabilir olmalarının etkili olmuş olabileceği düşünülmektedir.

Tercih öncesi biriyle görüşmenin öğrencinin kararını etkilemesi durumuna bakıldığında ise öğrencilerin %72.6'sı etkilediğini düşünürken, %27.4'ü etkilemediğini düşünmektedir. Konuya ilişkin deneyim ve bilgi sahibi biri ya da birilerine danışmanın, uygulama alanını tercihte büyük ölçüde belirleyici olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %23'ü uygulama yapılacak kurumun tercih edilmesi öncesinde bölüm öğretim üyelerinin hazırladığı Uygulama Rehberini okumuşken, %77'si okumamıştır. Uygulama rehberi öğrencilerin uygulama sürecinde yerine getirmeleri gereken sorumlulukları içeren yönlendirici bir araç olması nedeniyle son derece önemli bir kaynaktır. Buna rağmen söz konusu rehberin öğrencilerin büyük bir çoğunluğu tarafından okunmamış olması düşündürücüdür. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında öğrencilerin

bu rehberin varlığından haberdar olmalarının etkili olmuş olabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra en fazla danışılan kaynağın bir önceki yıl alan uygulama yapmış öğrenciler olması, öğrencilerin bireysel etkileşim yoluyla bilgi edinmeyi daha fazla önemseydiğini göstermektedir.

Son olarak öğrencilerin ifade etmek istedikleri diğer konular şöyledir:

- Uygulamada tercih ettiğim alanlar dışında başka bir kuruma gönderilmek istemiyorum.
- Staj alanlarına endüstriyel sosyal hizmet de eklenmeli. Ben o alanda çalışmak istiyorum. Her alanda staj imkanı var ama bu alanda yok.
- Not ortalaması ve seçmeli derslerin alanı belirlemede etkili olmasının çok doğru olmadığını düşünüyorum. Seçmeli dersleri seçme imkânımız pek fazla olmuyor. Kotası boş olan dersleri almak zorunda kalıyoruz çoğu zaman. Ayrıca bir öğrencinin notları düşük olabilir, bunun çeşitli sebepleri vardır. Bu onun istediği alanda staj yapmasına engel olmamalıdır. Bu süreçte verimli olmamız bekleniyorsa istediğimiz alanda staj yapabilmeliyiz diye düşünüyorum
- Tercih yapmadan önce kurumda staj yapmış/yapmakta olan üst sınıf öğrencileriyle bizi bir araya getirecek, bilgi alabileceğimiz toplantı, seminer, söyleşiler hazırlanabilir. Danışmanlarla bire bir görüşme yapabilmeliyiz.
- Uygulama rehberinin var olduğundan haberim yoktu. Bu rehberin stajla ilgili süreçleri ilgilendiren ilanların yanına konulmasının önemli olduğunu düşünüyorum.

- Uygulamanın sadece son sınıfta olması çok kötü. Bence meslek elemanı olmadan önce, her sene belirli bir süre her alanda deneyim sahibi olmalıydık.
- Ulaşım etkeninin göz önünde bulundurulmasını istiyorum.

Öğrencilerin gereksinimleri üç noktada yoğunlaşmaktadır. Bunlardan ilki, ilgi duyulan alanda uzmanlaşma ve alan uygulamasının da tercih edilen bu alanda gerçekleştirilmesi fırsatının sunulmasıdır. Bunun için seçmeli derslerin daha çeşitli olması ve almak isteyen her öğrencinin bu derslere kabul edilebileceği işlevsel yapının kurulması önemli görülmektedir. Bir diğer nokta ise öğrencilerin uygulama süreci ile ilgili bilgilenme gereksinimidir. Daha önceki uygulayıcılarla deneyim paylaşımının yapılacağı etkinliklerin organize edilmesi ve uygulama rehberinin daha ulaşılabilir olması öğrencilerin sunduğu öneriler arasındadır. Sonuçlar öğrencilerin alana inmeden önce başarılı bir uygulama dönemi geçirmelerini sağlayacak öneriler olarak değerlendirilmelidir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Sosyal hizmet, sosyal sorunların çözümünde ve bireyin iyilik halinin arttırılmasında insan hakları ve sosyal adalet değerlerini temel alarak bütüncül bir bakış açısıyla mikro, mezzo ve makro düzeylerde çalışmalar yapan uygulamalı bir meslek ve bilimdir. Sosyal hizmetin uygulamalı bir bilim olması onu diğer bilim dallarından ayıran niteliklerden biri olarak dikkat çekmektedir.

Sosyal hizmet eğitimi hem teorik hem de uygulamalı derslerden oluşmaktadır. Öğrenilen teorik bilgiler uygulamalı

araştırma ve sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarında yapılan uygulama dersleri aracılığıyla pratiğe dönüştürülmektedir. Öğrencilerin müracaatçı ile ilk kez karşılaşmaları uygulama dersleri ile mümkün olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında öğrencilerin hangi alanda ve hangi kurumda uygulama yapacaklarına karar vermeleri onlar için son derece önemlidir. Bu süreci çeşitli değişkenlerle irdelemek ve anlamaya çalışmak bu araştırmanın başlangıç noktasını oluşturmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin uygulamaya başlamadan önce uygulama yapmaya hazır olup olmadıkları, hangi konularda kendilerini yeterli ya da yetersiz gördükleri, uygulamaya ilişkin ne tür endişeleri veya beklentileri olduğu gibi birçok konuda sürecin daha işlevsel bir şekilde yürütülmesini sağlayacak bilgiler elde edilmiştir.

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun uygulama yapmaya hazır olmadığını ifade etmesi araştırmanın çarpıcı sonuçlarından biridir. Öğrenciler uygulamaya hazır hissetmemelerinin nedenini de derslerin teorik odaklı olması, uygulamaya yönelik olmaması olarak ifade etmiştir. Uygulama ve teori birbirini tamamlayan ve birbirini besleyen unsurlar olarak birbirinden ayrı düşünülemez. İyi uygulama yapabilmek hiç şüphesiz bilgi, beceri ve değer temelinin yeterli olması ile yakından ilişkilidir. Bu açıdan bakıldığında teorik derslerin önemi yadsınamaz. Ancak derslerin teori ile pratiğin bütünleştirilmesine dönük olmasının öğrencilerin bu konudaki endişelerini gidereceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akçay, S. (2012). Sosyal Hizmet Uygulaması Yapan Öğrenciler İçin Süpervizyonun Önemi *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2011: 50.Yılında Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitimi: Sorunlar, Öncelikler ve Hedefler*. Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma ve Geliştirme Derneği Yayını.
- Barlow, C. and Hall, B. L. (2007). What about Feelings?: A Study of Emotion and Tension in Social Work Field Education. *Social Work Education: The International Journal* , 399-413.
- Çelik, G. (2011). Sosyal Hizmet Eğitiminde Alan Uygulaması. *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2011: 50.Yılında Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitimi: Sorunlar, Öncelikler ve Hedefler*. Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma ve Geliştirme Derneği Yayını.
- Demiröz, F. (2005). Sosyal Hizmet Eğitimi İçinde Uygulamaların Yeri ve Önemi. Ü. Onat (Yayına hazırlayan), *Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar* içinde (s. 134-141). Ankara: Sosyal Hizmet Uygulama Araştırma ve Geliştirme Derneği.
- Duyan, V. (2010). *Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını, No: 16.
- East, J. and Chamber, R. (2007). Courage to Teach for Social Work Educators. *Social Work Education*, 26(8), 810-826.
- Erbay, E. ve Sevin, Ç. (2011). Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencilerinin Gözüyle Sosyal Hizmet Uygulaması Derslerinin Değerlendirilmesi. *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2011: 50.Yılında Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitimi: Sorunlar, Öncelikler ve Hedefler*. Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma ve Geliştirme Derneği Yayını.
- Erbay, E. ve Sevin, Ç. (2013). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet 4. Sınıf Öğrencilerinin Eğitim Süreçlerine ve Gelecekteki Meslek Yaşamlarına İlişkin Görüşleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25-40.
- Gelman, C. R. and Baum, N. (2010). Social Work Students' Pre-placement Anxiety: An International Comparison. *Social Work Education: The International Journal* , 427-440.
- Karataş, K., Demiröz, F. ve İçağasioğlu Çoban, A. (2002). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Türkiye'deki Sosyal Hizmet Eğitimine İlişkin Değerlendirmeleri. *Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma I*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, No: 12.
- Mavili Aktaş, A. (2011). Profesyonelliğin Gelişimi Kimi Etik Tartışmalar. *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2011: 50.Yılında Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitimi: Sorunlar, Öncelikler ve Hedefler*. Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma ve Geliştirme Derneği Yayını.
- Maxwell, J. A. (1999). Student Assessment of Supervision in Social Work Field Practice in the Caribbean and Southern Africa: A Comparative Study and Commentary. *Journal of Social Development in Africa*, 14(1), 85-100.
- Thompson, N. (2002). *People Skills*. New York: Palgrave Macmillan
- Thompson, N. (2009). *Understanding Social Work*. New York: Palgrave Macmillan.

